

I семестр

Урок 1

Тема. Краса і багатство української мови.

Мета: допомогти учням усвідомити, завдяки чому українська мова є однією з найбагатших і найкрасивіших мов світу; удосконалити вміння використовувати у своєму мовленні різноманітні мовні засоби; збагачувати словниковий запас школярів; розвивати усне й писемне мовлення; мислення, спостережливість; прищеплювати любов до рідної мови, української природи; плекати почуття патріотизму.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Перебіг уроку

Вступне слово вчителя. Привітання з початком нового навчального року.

Актуалізація мотиваційних резервів учнів з теми.

Дослідження-спостереження. Прочитайте вголос речення, записані на дошці. Чи різняться вони тематично?

Першого вересня розпочався новий навчальний рік. Першого вересня гостинно відчинила свої двері школа. У перший день осені дзвінок покликав учнів на уроки. Першого вересневого дня в Україні відзначають День знань. Прийшла осінь і запросила школярів за парти.

➤ Повідомлення про ту саму подію можна висловити за допомогою різних мовних засобів. Що засвідчує цей факт? *(Те, що наша мова багата, й ми маємо використовувати всі її виражальні можливості, бо, тільки коли слово мовиться, воно живе.)*

Інтерактивна вправа «Калейдоскоп вітань». Першого вересня починаються шкільні заняття в багатьох країнах світу. Послухайте вітання з Днем знань різними мовами.

Методична ремарка. Пропонуємо озвучити привітання тими іноземними мовами, які учні вивчають у школі, або ж послухати в записі зразки звучання різних мов.

➤ Мелодійність української мови визнана у світі. Чому, на вашу думку, іноземці, які зовсім не знають нашої мови, відзначають її милозвучність, співучість?

Модельовання ситуації. Уявіть, що вам потрібно на конкретних прикладах довести, що українська мова красива й багата. Чи достатньо у вас знань для цього? Розподіліть назви розділів науки про мову у дві колонки: ті, з якими ви ознайомилися у 5-му класі, і ті, яких ви ще докладно не вивчали. Про що йдеться в кожному розділі?

Фонетика, лексикологія, словотвір, морфологія, синтаксис, будова слова.

Робота у групах. Обговоріть у групах і запишіть, у чому виявляється краса мови (1-ша група) і багатство мови (2-га група). Наведіть аргументи. Оголошуючи результати роботи, говоріть за таким зразком: «Українську мову називають красивою (багатою), бо...». Використовуйте подані словосполучення і фрази.

Чергування голосних і приголосних звуків; використання образних слів; велика кількість слів; розмаїття синонімів; уникнення важких для вимови поєднань звуків; можливість оформити ту саму думку за допомогою різних синтаксичних конструкцій; наявність суфіксів пестливості.

Дослідження-порівняння. Порівняйте подані тексти. У чому особливості їх?

1-й текст. Широке поле торкається горизонту. На зеленому фоні – різноколірні квіти. Удалині видніється одиноке дерево. У голубому небі граються швидкі хмаринки й вимальовують дивні узорі. Тиша. Тільки іноді голосним ехом заговорить далека гроза.

2-й текст. Розлогий лан сягає обрїю. На смарагдовому тлі – барвисті квіти. Ген-ген мріє самотнє дерево. У блакитному небі бавляться прудкі хмаринки й вимальовують химерні візерунки. Спокій. Лише вряди-годи гомінливою луною обізветься далека гроза.

➤ У чому ви ще раз переконалися, зіставивши два тексти? (Українська мова багата, і це засвідчують синоніми.)

➤ Який текст вам сподобався більше? Чи вживаєте у своєму мовленні слова, наявні у другому тексті? Чи є вони виразнішими, точнішими за синонімічні відповідники? Відповіді аргументуйте.

Учитель. У цьому навчальному році ви більше дізнаєтеся про питому українську лексику, яка характеризує самобутність, неповторність нашої мови. Тривалий час з ідеологічних причин автентичні слова витіснялися з ужитку, замінювалися іншомовними відповідниками. Коли ви хочете, щоб про ваше мовлення казали, що воно виразне й гарне, не цурайтеся рідномовних слів, широко вживайте їх – у цьому запорука того, що наша мова житиме й розвиватиметься.

Творча робота. Складіть стисле письмове висловлення про осінь, увівши до нього слова *жоржини, вишуканий, мереживо, промайнути, чепурний*. За потреби скористайтеся тлумачним словником.

Дослідження-реконструювання. Прочитайте уривок з учнівського твору. Чи можна назвати мовлення його автора багатим? Відповідь аргументуйте.

З бабусиної хати було видно луг. А на ньому цвіли кульбаби. Він був золотий. Одного разу я ранком встав. А луг зелений. І я пішов по рибу. І повернувся в обід. А луг знову золотий. А ввечері знову став зеленим. І я вирвав кульбабу. А вона лепестки стулила. Тому зелена. А вранці розтуляє лепестки. І луг знову стає золотим.

➤ Чи цікавим виявилось спостереження учня про те, як змінюється колір луки протягом дня? Реконструйте текст, використавши в ньому прості ускладнені й складні речення, а також виправивши мовленнєві помилки. Порівняйте обидва варіанти, зробіть висновок.

➤ Порадьте учневі, що потрібно робити, аби збагачувати власне мовлення.

«Поетична п'ятихвилинка». Чи є мовлення для вас є взірцем багатства і краси? Хто ваш улюблений поет? Прочитуйте один із його творів напам'ять. Пригадайте, із творів яких поетів, вивчених у 5-му класі, наведено рядки. У чому краса створених художніх образів? Якими засобами вона досягається?

Осінь – маляр з палітрою пишною
Тихо у небі кружляє (М. Рильський).

Коли зірка йде з водою –
З відер світло ллється (Є. Гуцало).

Струмок серед гаю, як стрічечка,
На квітці метелик, мов свічечка (П. Тичина).

За сонцем хмаронька пливе,
Червоні поли розстилає (Т. Шевченко).

➤ Складіть речення (можна у віршованій формі) про осінню природу, використовуючи епітети, метафори, порівняння.

Дослідження-обґрунтування. Прочитайте вислови відомих людей про красу й багатство української мови, осмисліть їх, знайдіть свої аргументи на підтвердження висловлених у них думок.

Українська мова для мене – це море, в якого нема дна й берегів і яке настільки багатоманітне й невичерпне, що ніколи не встановити межі при пізнанні її феномену (В. Шевчук). Це мова, яка навіть у вигляді необробленому може стати нарівні з мовами обробленими гнучкістю й багатством синтаксичним, мова поетична, музична, мальовнича (І. Срезневський). Як веселонька блискуча, переливна, миготюча, по моїй країні милій мова дивная дзвенить (Г. Чупринка).

➤ Спробуйте сформулювати власний лаконічний вислів про рідну мову.

Підсумок уроку.

◆ Уявіть, що вам потрібно підготувати виступ на засіданні мовного гуртка на тему: «Краса і багатство української мови». Складіть план доповіді, стисло окресліть її зміст.

🏠 Записати текст виступу на засіданні мовного гуртка або занотувати п'ять висловів відомих людей про красу й багатство української мови і вивчити їх напам'ять (на вибір).

Урок 2

Тема. **Урок мовленнєвого розвитку № 1. Види мовленнєвої діяльності (повторення й поглиблення вивченого).** Загальне уявлення про ситуацію спілкування та її складники: адресант мовлення (той, хто говорить або пише), адресат мовлення (той, до кого спрямоване мовлення), тема та основна думка висловлювання, мета й місце спілкування (практично).